

LES NACIONS DELS MALLORQUINS

Pel que sembla, entre els nacionalistes de Mallorca, aquests són temps de discutir sobre la nació; més ben dit, sobre quina és o hauria de ser. I per fer-ho, és habitual –i perfectament comprensible— el recurs a la història. Però de vegades, aqueixes referències que s’hi fan, en demostren un coneixement molt insuficient i, de vegades, parcial. Per exemple, fa poc que he llegit en aqueixes mateixes planes que els “faits accomplis” (...) han imposat la divisió de la nostra nació des del segle XVIII” i que “la «comunidad autónoma de las Islas Baleares» és un ens territorial artificial”.

A parer meu, qui vulga recórrer a la història de Mallorca a fi de justificar algun dels diferents posicionaments del nacionalisme illenc (el mallorquinisme o l’insularisme, el balearisme, el nacionalisme de Països Catalans –en les seves diferents modalitats—, o aquell que propugna que Mallorca és part de Catalunya) hauria de tenir present que:

1. Les Illes Balears constituïren un regne –el Regne de Mallorca—, ben igual que València, ambdós des del mateix segle XIII. El Regne de Mallorca estava dotat d’institucions pròpies i fou completament independent de la resta de les entitats polítiques hispàniques de la Corona d’Aragó (el Principat de Catalunya, el Regne de València i el d’Aragó). Això, tret d’un curt període en la segona meitat del segle XIV, en què Pere Cerimoniós i els seus assessors, amb el vistiplau i la col·laboració de les autoritats del Principat, intentaren subordinar el Regne de Mallorca a Catalunya, i obligar els mallorquins a assistir a les corts privatives del Principat. Respecte d’això, cal recordar que els mallorquins, en la primera meitat del segle XV, aconseguiren un privilegi segons el qual el Regne de Mallorca no podia ser sotmès –aqueix és el verb que apareix al document— mai a Catalunya.

2. Això, cal tenir-ho ben present, esdevenia quan els mallorquins eren coneguts i s’autoanomenaven catalans, a Mallorca mateix i a tota la Mediterrània, però catalans *de Mallorca*. A més, els cristians mallorquins es veïen com a part de la nació catalana, i això ja en temps de la monarquia de Mallorca. En podem veure una mostra: el 12 de setembre de 1334, quan regnava en Jaume III; varen comparèixer a la Ciutat de Mallorca davant en Pere de Bellcastell, lloctinent del rei en el regne de Mallorca, diversos mercaders mallorquins, els quals afirmaven actuar en nom propi i en el de tots els mercaders mallorquins que comerciaven amb el Magrib occidental. Tots ells afirmaven que, en franca desconsideració de Déu, de l’honor del rei de Mallorca, de tota la nació catalana, i especialment de Mallorca i els seus mercaders, el mercader mallorquí Jaume Manfré ajudava i donava consell als sarraïns d’Espanya i als genovesos, aleshores enemics d’en Jaume III i de tots els catalans (“*in contemptus Dei et honoris regis et dampnum et lesionem et eversionem tocius cathalanice nationis et signanter universitatis Majoricarum et singularium personarum ipsius universitatis et specialiter dictorum mercatorum, juvavit et juvare nititur consilio, auxilio et favore sarracenos de Ispania et januvenses, publicos hostes dicti domini nostri regis et omnium catalanorum*”).

Però aqueixa idea de nació catalana del segle XIV i XV no comportava cap voluntat d’unió política entre les diferents entitats que la conformaven (els regnes de Mallorca i València, i el Principat de Catalunya). Els cristians mallorquins, com els valencians, estaven ben gelosos de l’autonomia, de les institucions i de l’ordenament del seu regne. I les referències a la nació catalana medieval que es documenten a Mallorca, fan referència, explícita i implícita, a aqueixa diversitat política. Només com a exemple, el 1392 els jurats i consellers de València adreçaren als jurats i consellers de Ciutat de Mallorca, en la qual afirmaven: “*¿hon és la vigor de la nació cathalana, que fahia tributàries tota altres nacions circumvehines? E ara, hòmens de no-res e ineptes nos fan tants dans e oltratges, no sens vituperis de la tota nació e de tota christianitat... E proferir-mos a fer sobre açòs, ensemps ab vós [els jurats y consellers de Mallorca] e ab Catalunya, tot ço que a nós sia.*”

3. Però, si és ver que els mallorquins de l'edat mitjana s'autoanomenaren catalans i que també nomenaren, juntament amb altres denominacions, la seva llengua com a catalana, també ho és que a partir de mitjan segle XV s'observa clarament com la idea de nació catalana i l'assumpció del gentilici català s'esvaïa de mica en mica i, també, com els habitants del Regne de Mallorca, els del Regne de València i els del Principat de Catalunya començaren a veure les seves entitats polítiques com a *nacions* diferents. Això, fins i tot al Principat mateix, on a mitjan segle XV es feia referència a la "*nació de Catalunya, qui per lo passat era temuda per les terres i les mars; aquella qui ab sa feel e valent espasa ha dilatat l'imperi e senyoria de la casa d'Aragó; aquella conquistadora de les illes Balears e regnes de Mallorca e de València*". Fou també en el segle XV (a València, ja a darreries del segle XIV) quan els valencians i els mallorquins començaren a nomenar la llengua de cada regne –de cada vegada més, nació— amb el gentilici de cada entitat política (mallorquí, valencià), tot i que a Mallorca l'ús del gentilici català per nomenar la llengua es documenta encara ben entrat el segle XVI. Aqueixa diversitat onomàstica, aleshores, no suposava cap idea de secessionisme lingüístic. Únicament, que els habitants de cada entitat política l'anomenaven amb el seu propi gentilici. El regne havia esdevengut sinònim de nació.

En el segle XVII i XVIII, la idea d'aquella nació catalana que havia comprès el Regnes de Mallorca i de València era només un record, ben conegut pels erudits contemporanis, però ja *història*. Així ho reconeixia, fent referència al Regne de València, el cronista valencià Gaspar Escolano (1610): *Como fue poblado [el regne de València] desde su conquista casi todo de la nación catalana, y tomó della la lengua, y están tan paredañas y juntas las dos provincias, por más de trescientos años han pasado los deste reino [de València] debajo del nombre de catalanes, sin que las naciones extranjeras hiciesen diferencia ninguna de catalanes y valencianos*". Segons n'Escolano, aqueixa identitat onomàstica i nacional va romandre "*hasta que cien años o poco más a esta parte, que el rey católico don Fernando de Aragón unió su corona con la de Castilla, cada una de estas naciones [la de Catalunya i la de València] ha tirado por su cabo, como sintiendo la ausencia de su cabeza, y así tenidas por diferentes*".

4. En definitiva, tan cert és que els cristians mallorquins s'autoanomenaven catalans en els segles XIV i XV, com cert ho és que aqueixa idea de catalanitat mai va ser sentida com la voluntat de formar una única entitat política; just el contrari. I igualment cert és que, a mitjans segle XVI, aqueixa catalanitat onomàstica i el sentiment de nació catalana no apareixen en les fonts mallorquines. Aleshores, o així es desprèn de les fonts, el sentiment de pertinença bàsic es limitava al Regne de Mallorca i, de cada vegada més, sobretot en els segles XVII i XVIII, s'hi afegia el de pertinença a una monarquia encapçalada per un rei que es feia dir d'Espanya. I –importa recordar-ho?—, en l'edat contemporània, l'àmbit identitari percebut com a propi per la gran majoria dels mallorquins ha estat i és l'espanyol.

Qui vulga fer referència a la història de Mallorca per justificar els seus posicionaments polítics –i la seva idea de nació— no pot ignorar cap d'aquests fets. Tan irreal i fantasmagòric resulta obviar i deixar de banda aquella catalanitat medieval, com suposar que va romandre fins que va ser destruïda pels borbons espanyols a partir de l'aplicació del Decret de Nova Planta. Al cap i a la fi, si ens sentim, mallorquins, o catalans o espanyols –o dues, o tres coses alhora— és una decisió personal i, sobretot, contemporània, però conseqüència, d'una manera o de l'altra, de la història que ha viscut el nostre país d'ençà d'aquell llunyà 1229.

Antoni Mas i Forners, historiador